

**APROFUNDAREA REFORMELOR ÎN SECTORUL AGRAR:
REALIZĂRI ȘI PERSPECTIVE**

*Tudor BAJURA, dr. hab. în economie, prof. cerc., IEFȘ
Boris GĂINA, academician, AȘM*

The privatization of agricultural land and propriety in the late of 90th of the last century has created only the technical and material base for stable and sustainable economic activity in this sector. For such efficient activity to be done in the above-mentioned condition these base is necessary but not sufficient. Analysis shows that, with local agriculture land and fixed assets, even privatized, the needs of investment is very high, but they will not come in rural areas and agriculture because the last has to be provided with better infrastructure and on appropriate arranged institutional, frame. Creating these components is a major problem for today’s local agricultural and rural development.

Ultimii 30 de ani sectorul agrar din RM trece printr-o perioadă a schimbărilor și modificărilor, practic, permanente. În plan retrospectiv este de constatat faptul restabilirii: (i) proprietății private asupra mijloacelor de producție, inclusiv asupra pământului agricol, (ii) multitudinii formelor de organizare a procesului de producție în sectorul agrar, (iii) regimului de concurență liberă de piață dintre producători agricoli etc.

Fiind producători liberi și independenți, orientându-se după semnalele pieței, inclusiv pieței externe de desfacere a produselor agroalimentare moldovenești, o mare parte din agricultori deja s-au acomodat condițiilor și climatului competitiv de activitate economică în sectorul agroalimentar. Despre prezența acestor realizări pozitive ne spune analiza tendințelor și dinamicii unui grup al indicatorilor de cea mai mare importanță pentru dezvoltarea oricărui domeniu de activitate. Se are în vedere asemenea indicatori ca dinamica investițiilor, productivitatea muncii, creșterea volumului de producție agricolă în calcul la o unitate de suprafață a pământurilor agricole etc. (tab. 1).

Tabelul 1. Tendințele și ritmuri de dezvoltare a sectorului agrar în perioada primului deceniu de postprivatizare

Anii	Producția brută în sectorul agrar (prețuri curente), mln. lei	Producția brută a sectorului agrar în calcul la:		Investițiile în capital fix în sectorul agrar, mln. lei
		un lucrător agricol, mii lei	un hectar de pământ agricol intensiv lucrat, mii lei	
2000	8375,9	10,9	3904,1	60,2
2001	8773,7	11,5	4089,5	113,7
2002	9620,3	12,9	4484,2	159,9
2003	10493,0	18,0	4895,5	192,3
2004	11965,7	22,5	5582,6	317,9
2005	12866,4	30,5	6018,0	455,9
2006	13956,5	34,1	6545,6	489,2
2007	13069,9	33,6	6159,5	731,6
2008	16739,8	43,0	7879,4	1020,2
2009	13594,1	40,7	6401,7	923,3
2010	20013,8	63,5	9450,7	992,2

Fie și în prețuri curente, ritmurile cele mai înalte de creștere în anii după finalizarea procesului de privatizare în masă a pământurilor agricole (vara a. 2000) le demonstrează productivitatea muncii a agricultorilor. Cu toate că n-a fost atât de univocă, această creștere a constituit în perioada analizată mai mult de 5,8 de ori – de la 10,9 mii lei în calcul la un lucrător agricol în a. 2000 până la 63,5 mii lei în a. 2010. Având în vedere, că volumul total de producție brută în sectorul agrar în perioada respectivă s-a majorat în proporție de numai 2,4 de ori este clar că creșterea spectaculoasă a productivității muncii în mare măsură a fost stipulată de reducerea

numărului de lucrători în acest sector. Este adevărat, ca în comparație cu a. 2000, când în agricultură, silvicultură și pescuit au fost ocupați mai mult de 766 mii de persoane (50,6% din totalul populației ocupate), în a. 2010 acest indicator a scăzut până la 315 mii persoane sau cu 58,9 la sută. Conform datelor statistice, ponderea lucrătorilor agricoli în numărul total al persoanelor ocupate a constituit în a. 2010 abia 27,6 la sută.

Cu toate că productivitatea muncii în sectorul agrar în perioada de postprivatizare a crescut considerabil, nivelul de salarizare în acest sector rămâne dintre cele mai scăzute în economia națională, salariul nominal mediu anual fiind de numai 19,7 mii lei sau 31,0 la sută față de produsul anual agricol brut în calcul la un lucrător.

Concomitent cu creșterea productivității muncii și randamentului unui hectar agricol sunt în permanentă creștere și investițiile în sectorul agrar. Datele tab. 1 ne demonstrează atingerea unui plafon absolut de creștere a investițiilor până la mai mult de 1,02 mlrd. lei în a. 2008 cu o mică decădere în perioada anilor de criză (2009-2010). Cu toate acestea, volumul absolut al investițiilor a crescut în a. 2010 în comparație cu a. 2000 mai mult de 16,5 de ori, ajungând de un nivel de 462,6 lei în calcul la 1 hectar de pământ agricol.

Dacă vom reaminti că în a. 2000 investițiile în agricultură din toate sursele de finanțare au constituit abia 28,1 lei la un hectar, este evidentă tendința clar pronunțată de creștere a capitalului, investit în acest sector. Alături de un șir întreg de indicatori pozitivi, agricultura Republicii Moldova, totuși, continue să fie o ramură mai mult sau mai puțin arhaică, de competitivitate scăzută, înapoiată în contextul tehnic și tehnologic.

Despre necesitatea continuării reformelor în sectorul agrar ne vorbesc, în primul rând, datoriile agenților economici din acest sector, volumul total al cărora a depășit suma de 7,2 mlrd. lei (la data de 01.01.2011) și este în permanentă creștere. Un semnal de alarmă îl constituie nu atât prezența datoriilor, cât însăși faptul că volumul total al acestora în ultimii ani a depășit mult prețul de bilanț al fondurilor fixe de producție cu destinație agricolă [1].

Fiind evaluată în prețuri comparabile ale a.2005, agricultura autohtonă, practic, se află într-o stare de stagnare profundă și de lungă durată, aprecierea cea mai obiectivă a căreia o constituie recunoașterea faptului că înlocuirea lucrătorilor care pleacă din sectorul agrar nu este asigurată prin investiții masive în acest sector, prin aplicarea tehnologiilor moderne, înalt productive etc. (tab.2).

Drept consecință, volumul de producție, măsurat în unități naturale (redat în tab. 2 prin volumul de producție în prețuri comparabile ale a. 2005) în toată perioada analizată a crescut abia cu 13,6 la sută. Putem concluziona, că această creștere a fost stipulată (parțial) prin majorarea fondurilor fixe de 1,72 de ori, dar și prin creșterea sumelor de datorii de 2,77 de ori.

Tabelul 2. Dinamica indicatorilor de producție, de înzestrare tehnică și de datorii în agricultură

Anii	Volumul producție agricole în prețuri comparabile (a.2005), mln. lei	Fondurile fixe de producție cu destinație agricolă, mln. lei	Datoriile agenților economici din sectorul agrar		
			total, mln. lei	în calcul la 1 ha, mii lei	în calcul la un lucrător, mii lei
2000	10695,9	3764	2600,9	1212,3	3395,4
2001	11385,7	2911	2823,9	1316,3	3696,2
2002	11777,1	3120	3077,9	1543,2	4120,3
2003	10179,9	3483	3587,6	1673,8	6153,7
2004	12301,3	4030	3959,0	1847,1	7427,8
2005	12402,2	4262	4398,7	2057,4	8191,2
2006	12266,7	4639	4500,1	2110,5	10663,7
2007	9432,5	4708	4969,5	2342,0	12150,4
2008	12460,3	5355	6032,8	2839,6	15508,5
2009	11259,5	6084	6542,1	3080,8	19587,1
2010	12146,7	6462	7194,7	3397,4	22840,3

Deci, pentru obținerea fiecărei unități fizice (naturale) suplimentare a producției agricole, agenții economici din sectorul agrar au fost nevoiți să împrumute mai mult decât 3,2 de unități bănești. Cu alte cuvinte, pentru creșterea totală de 1450.8 mln. lei (12146,7 – 10695,9 = 1450,8 mln. lei) agricultorii au fost nevoiți de a majora datoriile sale cu 4593,8 mln. lei (7194,7 – 2600,9 – 4593,8 mln. lei). Reieșind din această comparație putem concluziona că sectorul agricol devine tot mai puțin profitabil, formează tot mai multe datorii, recuperarea cărora cu zi ce trece va fi tot mai greu și mai greu de a executa.

Crește vertiginos atât suma datoriilor în calcul la un hectar de pământ agricol intensiv lucrat (pământul arabil plus plantații multianuale), care a constituit la începutul a. 2011 câte 3,4 mii lei, cât și datoriile per lucrător agricol – 22,8 mii lei/pers. la data sus indicată.

Tot mai mulți analitici încearcă de a ne convinge că ritmuri lente și instabile de creștere a volumelor de producție agricolă sunt stipulate de lipsa pieței de desfacere a produselor agricole în Republica Moldova.

Această confirmare, însă, nu are nici o temelie câtuși de puțin argumentată, dat fiind faptul majorării permanente a importului produselor alimentare (tab. 3).

Tabelul 3. Corelația dintre import și export a produselor agroalimentare
mii dol. SUA

Anii	Animale vii și produsele animale	Produse vegetale	Grăsimi și uleiuri animale sau vegetale	Produsele alimentare, băuturi alcoolice, tutun	Pieii brute, pieii tăbăcite, blanuri și produsele din blănuri	Lemn și produse din lemn cu excepție obiectelor mobiliere
2000	10744,5	25345,6	2410,2	71233,9	2458,3	9941,9
2005	57194,1	65022,9	9885,9	147472,1	69589,6	43624,3
2006	51930,6	72756,9	11130,6	179793,8	22803,7	52079,6
2007	61633,3	150371,9	16012,9	237866,2	27497,0	67661,2
2008	100329,5	166757,3	20883,5	353420,2	33183,3	89315,3
2009	75281,9	132558,8	16057,1	289685,2	26289,2	64830,6
2010	94747,3	168869,7	19292,1	308613,1	27427,4	73004,8

Sursa: 1. Mocanu Natalia „Managementul reformărilor în sectorul agrar al Republica Moldova, Chișinău, 2010, p. 98. 2. Anuarul Statistic a Republicii Moldova, Chișinău, a. 2011, p. 437-440.

În total numai pe aceste 6 grupe de mărfuri volumul importului a constituit în a. 2010 - 692,0 mln. dol SUA (8,5 mlrd. lei MD) sau 42,5 la sută față de produsele agricole proprii ale Republicii Moldova. Concluzia, făcută în baza acestor comparații, este simplă. Piața de desfacere a produselor agroalimentare în Republica Moldova nu este îndeștulată prin contribuția producătorilor autohtoni. O mare parte din această piață este „cucerită” de produsele de import, nivelul de competitivitate a cărora deseori este mult mai înalt în comparație cu produsele autohtone, chiar dacă calitatea acestor produse tot deseori lasă de dorit.

Lacunele și neajunsurile agriculturii autohtone la etapa primului deceniu după finalizarea privatizării în masă a sectorului agrar au fost detaliat reflectate de către Recensământului General Agricol din primăvara a. 2011.

Contrar aprecierilor sale periodice, Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, executantul principal al recensământului, a stabilit, că la data executării acestuia, de exemplu, suprafața terenurilor agricole neutilizate a constituit nu 30-35 mii ha, precum a fost subliniat permanent în anuarele statistice, dar 247 mii ha sau de 7,6 ori mai mult.

Deci, practic, fiecare al zecelea hectar de teren agricol nu este utilizat conform destinației, ci rămâne pârloagă anii la rând. Al doilea, dar nu de importanță mai mică, devine fenomenul supraparcelării atât a suprafețelor agricole, cât și a structurilor organizatorice, care utilizează pământ agricol cu scopul obținerii roadei, creșterii animalelor, păsărilor etc.

Datele recensământului au demonstrat că suprafața totală a terenurilor din cadrul exploatațiilor agricole (a. 2010) a constituit 2241 mii ha (fără teritoriul din partea stângă a Nistrului și mun. Bender). Fiind exploatate de către aproape 903 mii de diferite structuri organizatorice, această suprafață de-iure este divizată în 2,7 mln. de parcele. În medie unei exploatații agricole revine câte 2,5 ha, iar fiecare o parcelă are în medie numai 0,83 ha.

Datele recensământului servesc drept bază luării deciziilor privind necesitatea continuării procesului de reformare a sectorului agrar, de data aceasta, preponderent privatizat, dar lipsit de orice perspectivă de a deveni o ramură competitivă în condițiile dure ale economiei de piață.

Alături de fenomenul supraparcelării, mai este de subliniat și faptul îmbătrânirii în ritmuri accelerate a populației rurale. Plus la această – emigrarea sutelor de mii de agrarieni, în primul rând persoanelor tinere, cu studii medii speciale sau cele superioare, peste hotarele țării cu scopul aranjării în câmpul muncii mai bine plătite, decât în sectorul agricol autohton.

Reieșind din cele susmenționate devine clar, ca componentele strategice principale ale aprofundării reformelor în sectorul agrar le constituie:

- revizuirea la nivel de fiecare sat (comună) a rezultatelor primului deceniu de activitate a sectorului agrar în baza proprietății private;

- regruparea factorilor principali de producție în sectorul agrar, în primul rând a pământului agricol, aplicând elementele și metodele unei strategii noi de consolidare a suprafețelor și exploatațiilor agricole;

- restructurarea datoriilor întreprinderilor agricole, formarea structurilor clusteriale și a celor de tip „holding” în sectorul agroalimentar;

- în plan organizatoric este necesar de divizat toate exploatațiile agricole în două grupe mari: prima grupă – producători potențiali de marfă; a doua grupă – exploatațiile agricole de autoconsum (de subzistență) cu divizarea concomitentă a posibilităților de accesare privind finanțarea proiectelor investiționale, acces la subsidii, la ajutor de stat în cazul calamităților naturale etc.

- dezvoltarea infrastructurii rurale, în primul rând, a drumurilor, rețelelor de energie electrică, de apăducte, de canalizare, de gazificare etc.

Concluzie: Fiind la etapa unui deceniu după finalizarea procesului de privatizare în masă a patrimoniului și pământului agricol, sectorul agrar autohton dispune de suprafețele de pământ agricol, forța de muncă și piețele (internă și cele externe) suficiente pentru obținerea rezultatelor dinamice și pozitive. Însă, după cum arată analiza efectuată, rezultatele cu adevărat pozitive lipsesc aproape cu desăvârșire, dat fiind faptul că agricultura a acumulat pe parcursul ultimului deceniu datorii enorme și practic nu are sursele suficiente de recuperare a acestora, nemaivorbind despre sursele de efectuare a investițiilor. Sunt necesare schimbări radicale în aspect instituțional (crearea holdingurilor și clusterilor), prin care vor fi restructurate datoriile și asigurate investițiile noi cu scopul modernizării proceselor tehnologice de cultivare a plantelor și/sau întreținere animalelor.

Bibliografie:

1. Anuarul Statistic al Moldovei // Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, Chișinău, a. 2011, pag. 496.